

LLIBRES

Els botiguers i la condició humana

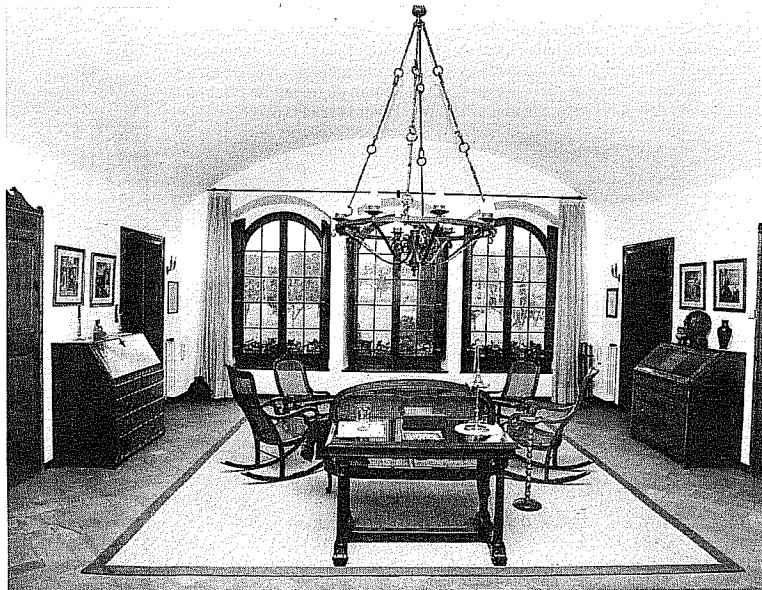
Destino recupera la primera versió de «Nocturn de primavera». Un títol idíl·lic que conté un dels textos més amargs i sarcàstics de Josep Pla i una obra mestra absoluta de la literatura catalana

MANUEL CUYÀS

● L'any 1953, Josep Pla publica *Nocturn de primavera* a l'editorial Selecta. La novel·la d'un escriptor que no escrivia o no li agradava escriure novel·les. Ell preferia l'observació, els apunts del natural, el memorialisme, l'acta «notarial» del món tangible. El que passa és que amb els apunts del natural s'ha d'anar molt en compte, sobretot si es projecten sobre persones, perquè sempre hi ha qui s'enfada si dius segons què i llavors perd els amics, els coneguts i els saludats. L'any 1953 Josep Pla tenia ganes de dir-ne quatre de fresques sobre els botiguers del país, els botiguers d'arrel pagesa i mercadal que ell coneixia bé, i en comptes de parlar d'aquell botiguer o aquell negociant o aquell banquer amb noms i cognoms del mateix carrer o de tres carrers més avall o més amunt que es reunien al casino de Palafrugell va optar per parlar de botiguers, negociants i banquers imaginaris. Diguem-ne imaginaris. Diguem-ne novel·la.

Si *El carrer estret*, una altra novel·la —aquesta de tres anys abans—, estava construïda com una mena de retaula, una aua on en cada vinyeta o cada capítol passava una acció, a *Nocturn de primavera*, Pla prescindia dels capítols, escriu d'una tirada i fa una obra que ara se'n diria coral: tanca tots els personatges de l'acció en un mateix i únic espai i els va descrivint i retratant de manera simultània i a base de posar en contacte els uns amb els altres. El retrat de tots plegats no pot ser més cruel, més agre, més devastador. Els botiguers, a ulls de Pla, són uns éssers mesquins, poca cosa. Misèria. Uns espantalls passats no per la ironia tan típica de Pla sinó pel més descordat i sagnant sarcasme. El que passa és que poques vegades com en aquest cas es produeix en literatura el fet que l'estil per si mateix faci transcendir l'argument i l'anècdota. La prosa literària de Pla en aquest llibre és tan bona, tan treballada, tan ambiciosa, que els personatges deixen de ser uns botiguers de província per convertir-se en el retrat potser dels catalans tots en grup i potser de la humanitat tota sencera. Pla té els homes —i les dones— en un concepte que fa plorar i desesperar el lector més misantrop.

L'any 1971, *Nocturn de primavera* va ser inclosa en el nú-

La casa on Pla tanca els personatges de la novel·la s'assembla al seu mas de Llofriu. /MANEL LLADÓ

Dues cares d'una obra

MALCOLM OTERO BARRAL

Entre les decisions que afronta un editor, n'hi ha algunes d'especialment sensibles com ara les que afecten la voluntat i el criteri d'autors difunts. Un cas clar n'és Josep Pla amb relació a la seva novel·la *Nocturn de primavera*. L'autor va deixar dues versions d'aquesta obra: l'original, del 1953, i la de la seva *Obra completa*, del 1972. En la darrera, va allargar el text unes setanta pàgines i va introduir-hi alguns canvis essencials, com per exemple la divisió en una cinquantesena de capítols.

De manera sorprenent, l'obra corregida perd el ritme, desdibuixa els personatges i

en definitiva, abandona alguns dels encerts que van impulsar el gran crític Antoni Vilanova a vincular-la amb "el geni realista de Baroja" i "la tristesa feridora de Txèkhov". El més sensat era, doncs, editar-ne la versió original. Per sort, Baltasar Porcel, que va parlar nombroses vegades amb l'autor sobre aquest llibre, no sols va recomanar editar-ne la primera versió, sinó que, com el professor Vilanova, considera que aquest text demostra, per sobre d'*El carrer estret*, que Pla era molt més que un gran prosista; era un boníssim novel·lista.

MALCOLM OTERO BARRAL és editor de Destino

mero 23 de l'*Obra completa* de Josep Pla que publicava Destino, dins el volum que porta el títol d'*Àlbum de Fontclara* i fent companyia a la novel·la —una altra novel·la, la tercera— *L'herència*. Baltasar Porcel, amic de l'escriptor, explica que Pla i l'editor Josep Vergés s'havien resistit primer a la inclusió aduint raons de qualitat. Porcel els va convèncer en sentit contrari. El disgust de Porcel va ser comprovar que Pla havia operat en el text uns canvis que alteraven l'original. I tant si l'alteraven. L'any 1953, el de la primera edició, Josep Pla té 56 anys i es troba en plenes facultats. Gairebé vint anys més tard han passat moltes coses —a més del temps— sobre el país, sobre la

història i sobre l'escriptor. Observem el que en aquell moment Pla escriu en el pròleg d'*Àlbum de Fontclara*: «Aquest *Àlbum de Fontclara* [tracta] sobre els petits comerciants, sobre el comerç a la menuda, fenomen antiquíssim i en definitiva clau del capitalisme, de l'individualisme i del liberalisme. El petit comerç és la considerable força humana que distribueix les mercaderies. La implantació del marxisme en determinats països ha consistit en el fet que l'Estat s'ha apoderat dels mitjans de producció de mercaderies. Ara: ¿com fem arribar a la gent les mercaderies que, sota la direcció dels buròcrates, l'Estat produeix? Aquest, per ara, és el gran problema.»

Així, doncs, l'individualista, el liberal, l'antimarxista Pla agafa *Nocturn de primavera* quan passa dels 70 anys i es disposa a neutralitzar-ne molta càrrega crítica. Canvia noms —a l'original fins i tot els noms dels personatges eren ridículs, diminutius—, incorpora passatges i n'allarga d'altres amb voluntat dissolvent, fa convencional el text dividint-lo en capítols. Fins i tot el xampany dolç i dolent que enterboleix els reunits deixa de ser Codorniu per ser «del país». I el que és més important: els comentaris i les opinions més contundents, més de pessigada i esgarrapada es desplacen del narrador —o sigui de Pla— al metge Torrent, que és un dels personatges de l'obra, el

“

Els entrà el frenesí de l'estalvi i la botiga s'anà pansint. La idea de gastar menys, de gastar cada dia menys, els portà a no reposar les existències. En la direcció del negoci establiren el sistema oposat del que els havia portat a guanyar tants diners. Escatimaven la llum al màxim, i l'establiment agafà un aire somort i crepuscular; quan descobriren que els segells eren cars i que el paper d'escriure valia un ull de la cara, endarreriren la correspondència; amb l'excusa que la pols els convenia, la botiga es tornà bruta i abandonada, perdé la brillantor que incitava a comprar.

”

més contemplatiu. L'autor i l'editor devien quedar tranquils amb l'operació de manicura i pedicura. Els compradors i lectors de l'*Obra completa*, entre ells molts comerciants, podien llegir el volum potser no a plena satisfacció però sí amb un somriure. «Coses d'en Pla.»

Ara, Destino, per suggeriment de Baltasar Porcel, que hi escriu un epíleg aclaridor, recupera el *Nocturn de primavera* primigeni, el bo. Dir bo és dir poc. Un Pla enorme, un escriptor que es pot mesurar amb qualsevol altre de qualsevol contrada a condició que aquest altre sigui d'una qualitat superba i domini la sintaxi i l'adjectivació i el geni de la llengua com ho fa l'escriptor català. El millor llibre en català de la temporada és una reedició del 1953. (Simultàniament surt la traducció castellana).

► NOCTURN DE PRIMAVERA

Josep Pla
Epíleg: Baltasar Porcel
Editorial: Destino
Pàgines: 245
Preu: 18 euros